

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

KÖZLÖNYE

ERDŐ- ÉS FÖLDBIRTOKOSOK, ERDÉSZETI ÜGYEKKEL FOGLALKOZÓK
ÉS ERDŐTISZTEK SZÁMÁRA

Szerkeszti

BUND KÁROLY,

a F. J. r. 1.; egyesületi titkár.

1909. év, január 15.

II. FÜZET.

XLVIII-ik évfolyam.

Megjelenik minden hónap 1. és 15-ik napján.

Ára egy évre azok számára, kik az Országos Erdészeti Egyesületnek nem tagjai, 16 kor. Az egyesület azon alapító tagjainak, kik legalább 300 koronát alapítottak, ingyen jár, míg azoknak, kik ezen összegnél kevesebbet alapítottak, az illető alapítványi kamat beküldése mellett, ára 6 kor. Rendes tagoknak a 16 kor. évidíj fejében szintén ingyen küldetik meg.

Az Országos Erdészeti Egyesület időközönként megjelenő közérdekű kiadványai (népszerű erdészeti ismeretek tára stb.), valamint a hirdetések (állandó melléklet) és az időközönként a laphoz fűzött, műnyomópapíron készült képek az előfizetési ár fejében a lappal *ingyen* küldetnek meg.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, V., Alkotmány-utcza 6. szám

(Telefon: 37—22)

A lapnak legkésőbb minden hónap 5. és 20. napjáig a t. egyesületi tagok vagy előfizetők kezeihez kell jutni. Ellenkező esetben posta-jegygyel „reclamatio” teendő.

“Pátria” irodalmi vállalat és nyomdai r.-t. nyomása. Budapest, Üllői-ut 25.

Munkatársaink tájékozásául! Az „Erdészeti Lapok“ közleményeik körébe fogadják az erdőgazdaság összes ágainak művelésére és ismertetésére szolgáló értekezéseket s a gazdálkodás gyakorlati alkalmazására vonatkozó bármilyen tudósításokat, valamint felvesszük az erdészetet közelről érdeklő s azzal mintegy rokoni kötelekben lévő vadászati ügyeket is.

Írói tiszteletdíj: Egy nyomtatott ivnyi eredeti értekezésért, mely a szerkesztőség részéről átdolgozást nem igényel 40—48 K, ha az átdolgozást igényel, avagy idegen nyelvből eszközölt szabatos fordításért 24—40 K, oly fordításért, mely átdolgozást igényel, 16—24 K.

Munkatársaink tiszteletdíját a szerkesztőség az év végével küldi meg, kívánatra azonban előbb is.

Kérjük munkatársainkat, hogy dolgozataikat csak egyes félvékre s ilyeneken is csak az egyik oldalra, törött alakban írják. A cikkekhez tartozó rajzokat sima, fehér papíron, lehetőleg kétszer olyan nagyságban, kell készíteni, mint a milyen nagyságban azokat a szerző a lapba felvételni kívánja. Ugyanilyen mértékben nagyítva kell a rajzhoz tartozó felírásokat, betűket s egyéb jelzéseket is alkalmazni. Tiszta és szép másolatokat csak hasonlóan kidolgozott eredeti után lehet várni. *Kéziratok nem küldetnek vissza.*

Az Erdészeti Lapokban megjelenő közleményekről a szerkesztőség a nyomdai költségek megtérítése esetén *különlennyomatokat* is készíttet a szerzők számára. A nyomdai költség (füzve, de boríték nélkül) 30 példány után 16 oldalas ivenként 7 K, 50 példány után 8, 100 példány után 10 K.

Borítékkal ellátva, a különlennyomatok előállítására 30 példánynál 3 K 60 fill., 50 példánynál 4 K-val, 100 példánynál 5 K-val többbe kerül.

EGYESÜLETI HIRDETÉSEK.

Figyelmeztetés. Az egyesületi kiadványokból az egyesületi tagok *csak egy példányt* szerezhethetvén meg *kedvezményes áron*, több példány megrendelése esetében a többi példány után a nem tagok számára megállapított ár küldendő be.

Az Országos Erdészeti Egyesületnél (Bpest, V., Alkotmány-utca 6. sz.) a következő művek rendelhetők meg:

- ERDÉSZETI LAPOK.** Az Országos Erdészeti Egyesület közlönye. Szerkeszti *Bund Károly*. Előfizetési ára 1 évre 16 korona. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. Mutatványszámok ingyenesen. Régi évfolyamok mérsékelt áron.
- AZ ERDŐ.** Erdészeti és vadászati szaklap kisebb erdők birtokosai és kezelői, erdészeti és vadászati altisztek részére. Szerkesztik *Sugár Károly* és *Balogh Ernő* m. kir. erdőmesterek. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. Ára 1 évre 4 K.
- AZ ERDÉSZETI ZSEBNAPTÁR 1909. ÉVI (28.) ÉVFOLYAMA.** Ára egyesületi tagoknak 2 K, másoknak 3 K. Árát legcélszerűbb *45 f. postaköltséggel együtt előre beküldeni*, mert az utánvét aránytalanul drágítja a postaköltséget.
- AZ ERDŐÓR** vagy **AZ ERDÉSZET ALAPVONALAI KÉRDÉSEKBE**N. Irta: *Bedő Albert*. VIII. kiadás, 1902. Ára 6 K. 6 kor. 55 fill. előzetes beküldése esetén bérmentve és ajánlva küldetik.
- AZ ERDŐRENDEZÉSTAN KÉZIKÖNYVE.** Irta: *bölcsészai Belházy Emil*. Ára tagoknak 6 K, nem tagoknak 10 K.
- ERDÉSZETI NÖVÉNYTAN.** Irta: *Fekete Lajos* és *Mágócsi-Dietz Sándor*. I. kötet Általános növénytan. Teljesen elfogyott. — II. kötet: Növényrendszertan. Részletes növénytan. Növényföldrajz. Ára tagoknak 12 K, nem tagoknak 18 K.
- A TÖLGY ÉS TENYÉSZTÉSE.** Irta: *Fekete Lajos*. Ára tagoknak és könyvkereskedőknek 4 K, másoknak 6 K. Kapható a szerzőnél is *Selmezbányán*.

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

XLVIII. ÉVF.

KÖZLÖNYE

2. FÜZET.

KIADJA: AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

Szerkeszti:

BUND KÁROLY

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. ☉ Előfizetési díj egy évre 16 korona.

Az Orsz. Erd. Egyes. oly alapító tagjai, kik legalább 300 kor. alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is 16 kor. évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Azok az alapító tagok, kik 300 koronánál kevesebbet alapítottak, 6 kor. kedvezményes árt járathatják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Lipótváros, Alkotmány-utca 6. sz., II. em.

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltnék.

(Telefon: 37-22.)

Buzdító szózat tölgykorcsaink érdekében.

Irta: Földes János m. kir. erdőtanácsos.

El nem mulaszthatom, hogy érdekes tölgyváltozataink mellett fel ne szólaljak, valahányszor alkalom kínálkozik reá. Ezt annál szivesebben teszem, mivel magasabb intéző köreinkben dicséretes hajlandóságot látok arra nézve, hogy e fontos kérdésre ügyet vessenek. Arra mutat legalább ama ténykörülmény, hogy az „Erdészeti Lapok” 1907. évi XXIII. füzetében a magyar tölgyről közreadott cikkem megjelenése óta e tölgyfajnak kísérletkép való ültetése elrendeltetett, sőt hallomás szerint e kiültetés meg is történt a lippai m. kir. főerdőhivatal alliosi erdőrészében. Hogy a megfelelő hely lett-e kiválasztva részére, azt nem tudom. Én a magam részéről, ki az itteni összes erdőket régi idő óta alaposan ismerni tanultam, azt az erdőrészt nem választottam volna. Lehet, hogy tévedek, de további kísérletre még mindig lehet más alkalmasabb helyeket is kiválasztani.

Mostani felszólalásom célja intéző köreinket egy további elhatározó lépésre buzdítani az alábbiak során, melyek közzétételére közvetlen indító okul az szolgált, hogy dr. Kövessy Ferenczet, az erdészeti főiskola növénytani tanszékének tanárát, az itteni erdőben tett három napi kirándulása alkalmával, egy napon

én is kísérhettem. Elvezettem a magyar tölgy őshonába, el arra a helyre, hol a vele képzett korcsok fészke van s szó került e felette hasznos korcsok tanulmányozásáról s terjesztéséről.

Én már 1895-ben megjelent „*Legelőerők*“ cz. munkám 3-ik lapján hangoztattam, hogy „a kedvező alkalmat meg kell mindenkor ragadni, hogy e különleges magyarhonos tölgyfajták minél szélesebb körben való elterjedése s meghonosítása biztositassék“. Felhoztam itt a többi között a kései-, Tabajdi-, Tisza-, Hajnald-, Bedő- és Tufa-tölgyet s elkerülhetlennék tartottam, hogy makkjaik beszerzéséről s kiosztásáról a földmivelésügyi miniszterium gondoskodjék.

Sőt legjelesebb dendrologusunk, *Simonkai* Lajos dr., kinek e korcsok felfedezésében halhatatlan érdemei vannak, már 1890-ben, akkor kiadott „*Hazánk tölgyfajai és tölgyesei*“ cz. kitünő munkájában ugyancsak sarkalta erdészeti köreinket, azok felkarolására. Azóta elmúlt 18 esztendő anélkül, hogy e felhívásnak látható sikere volna.

Pedig legjobb tudása egész meggyőződésével, az előfordulási helyek megjelölésével állítja Simonkai, hogy ama korcsok, melyek honunk délkeletén éppen nem ritkák, az eredeti *fajok között a legegészségesebbek, legszálasabbak, a fakelméjük legjobb és makkjuk is legépebb*, mind oly tulajdonságok, mikre az erdésznek főfigyelmet kellene fordítani.

Hogy az erdészetre mily fontos gyakorlatilag e tölgyváltozatok ismerete, arra nézve felhossa a kocsános tölgynek legkorábbi, már április első hetében fakadó fajtáját, a *Qu. robustissimát Smk.* és a legkésőbbben, május vége felé nyíló *Qu. tardissimát Smk.* mint két „időbeli fajtát“. Mindkettőből kellene — szerinte — szedni és vetni, hogy az időjárás szeszélyessége ellen védekezzünk, mert a tavaszi fagyok káros hatását vagy az egyik, vagy a másik elkerüli s hoz makktermést.

A kocsános tölgy egy másik fajtáját, *pehelyes erü tölgyet* (*Qu. pilosa*. Schur.) szintén ajánlja a *Qu. pedunculata* közt való tenyésztésre hazánk keletibb vidékein.

A *kocsántalan tölgy (Qu. aurea)* és *szöszös tölgy (Qu. lanuginosa)* között a középhelyet foglalják el a következő korcsok:

a *Bedő tölgy (Qu. Bedői Smk.)* és

a *Tisza-tölgy (Qu. Tiszae Smk.)*.

Mindkettő a két tőalak — kocsántalan és szöszös tölgy — érintkezési helyén előfordul a Délvidéken, első helyen meszes dombokon jön elő. Itt Simonkai a *Qu. Bedői*-nek egy határozottan körülírt lelőhelyét is felsorolja Vajdahunyad Kaprucza hegyén, ahol *egész csoportokban* látta és pedig „*csupa egészséges, jól termő s mintegy 50—55 éves (most már 65—70 éves) fák képében*“. Azért szerinte az erdésznek okvetlen fel kell használni ily száraz termőhelyeken e korcsfajt, mert *fája többet ér, mint az ugyanott előjövő szöszös tölgyé*.

A nem meszes déli lankákra ajánlja:

a kocsános meg szöszös tölgy középalakját:

a Qu. Kernerit és Qu. Devensist. (Kerner és dévai tölgy).

Ezek a korcsok hazánktól kezdve Poláig és Dalmáciáig előfordulnak szintén *jól megtermett és bőven termő példányokban*. Fájuk a szöszösénél jobb és a kocsános tölgyénél életrevalóbb.

A magyar tölgy (Qu. conferta. Kit.).

Ennek a kocsános, meg kocsántalan tölgygyel való *korcsai is erőteljesebbek s dusabb makktermésűek*, mint tőalakjaik, azért *az erdészetre nagyon fontosak*.

A magyar tölgy keresztezése a kocsánossal szüli:

a) *a Hajnald- és Heuffel-tölgyet* (Qu. Hajnaldiana és Qu. Heuffeli).

A magyar tölgy keresztezve a kocsántalannal létrehozza:

b) *a Qu. Tabajdianát és Qu. Tufaet* (Tabajdi- és Tufa-tölgy).

E korcsfajokat Simonkai mindenütt megtalálta, hol nevezett tölgyfajok egymás mellé kerültek, életrevalóknak s az erdészek különös figyelmére méltóknak találta. Ezek tenyésztésének gyakorlati fontosságát a következőkben találja:

A magyar tölgy a szikár, száraz talajon, az éghajlat szélsőségeivel is daczolva, gyorsabban fejlődik, mint bármely más tölgyfaj, de 50—60 éves korától kezdve növekedése csekélyebb lesz, mint *a kocsános és kocsántalan tölgyé*, sőt fakelmjének is puhább, könnyebb éppen a színe, közepe, mint gyorsabb növés eredménye. Tehát helyénvaló, hogy a magyar tölgy korcsai jussanak itt becsesebb fakelmjükkel érvényre. Azért a magyar tölgy és korcsai makkját keverve ajánlja elvetni, mi ez utóbbiak fejlődését elősegítené. Később azután a magyar tölgyek nagyobb részét kiszedendők volnának gyérités útján.

E szerint oly helyeken, hol eddig tiszta magyar tölgyes volt, felemás makkot vetni volna legcélszerűbb.

Igy a lankásabb helyeken, mint Bokszeg vidékén, Simonkai „kétséget nem tűrő tapasztalatai“ nyomán a kocsános és magyar tölgy keveredéséből származó Hajnald- és Heuffel-tölgy érnek legtöbbit (ilyen helyeknek tartom a volt bánsági dombvidéket is) míg olyan hegyvidéken, hol a magyar tölgygyel a kocsántalan tölgy ütközik össze s a cserfa szokott betolakodni, a Qu. Tabajdiána és Qu. Tufae tölgyekből kellene a csereseknél értékesebb állományokat létesíteni.

Nagyon megszivlelendők Simonkainak a magyar erdészeti körökhöz intézett lelkesítő szavai, melyekkel teljes erővel arról igyekszik meggyőzni azokat, hogy „tölgyfajaink és fajtáink tüzetesebb ösmerete felette kívánatos; arról, hogy mi az erdészet, nevezetesen a tölgyerdőgazdaság terén, a művelt nemzetek közt legelől fogunk járni, ha tölgyfajtáink és tölgykorcsaink jelentőségének teljes tudatára jutva, ezek felhasználásával fogjuk tölgyeseinket belterjesebben, okszerűbben ujjaalakítani, mesterségesen értékesíteni!“ Továbbá „a saját magunk fajaival és fajtáival sokkal többre megyünk, ha azokat okszerűen tudjuk alkalmazni, mint bárminemű más idegen tölgyfajjal. Hiszen nálunk már ma is kísérleteznek a Bánságban az amerikai mocsártölgy és a déleuropai örökzöld Qu. occidentalis tenyésztésével; de nem kísérletez senki a magunk istenadta tölgyfajaival és tölgyfajtáival, — mert azokat mi eddig nem láttuk az erdőtől!“

Sajnos, hogy ezek a szavak 18 év óta, mióta papirra tétettek, még most is igazak. Pedig egy kissé gondosabb figyelem mellett kell hogy szemünkbe ötljenek e korcsok. Csak néhány felületes észrevételt kívánok erre nézve tenni.

Ha a tiszta vágható magyar tölgyesekben járunk, különös gondoskodásunk tárgyát képezhetik, különösen a délre hajló gerinczokról aláereszkedve, azok a hirtelen meredekséggel aláhanyatló töbrök az agyagtalajon, melyek a száraz patak völgyek téres talapzatu kezdetei, de jóval magasabban fekszenek, mint a patakoknak a fővölgybe nyíló torkolatai. Itt egyes példányokban kocsántalan és kocsános tölgy, sőt egy-két elnyomott bükk is vegyül a magyar tölgy közé, a fenéken pedig feltűnő szép egyenes, vaskos,

20—25 m-ig ágtiszta tölgypéldányok csodálatra ragadják a szemlélőt, aki azt a kéreg után — bár sötétebb szürke — kocsános tölgynek nézi, a levélzethez nem juthatván; csak az a feltűnő, hogy ugyanott csak fél oly vastag, elnyomás folytán elsinlódott az a tölgy, mely levele után a tiszta kocsános tölgytypust tünteti fel. A töbör oldalán meg a kéreg után ráfognak egy-egy szép egyenes példányra, hogy ez kocsántalan tölgy s mikor molyhos levelét a kezünkbe vesszük, csalódva látjuk, hogy az a magyar tölgyre valló levél, tehát korcs s ilyen korcs lesz az a kocsános tölgynek tartott, de ennél sokkal vastosabb másik példány is. Mert tapasztalásból tudjuk, hogy a tulajdonképpeni *Qu. pedunculata* boreális mindjárt elágazódásra hajlik, amint a föld szintája kiemelkedik a nedvesebb alju síkból.

Én itt csak a magyar tölgynek a kocsános és kocsántalan tölgygyel képezett három korcsfajtáját kívánom megismertetni, a levélalakokra nézve utalva Simonkai „*Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei*“ cz. munkájára.

1. A *Heuffel-tölgy* (*Qu. Heuffeliana* Smk.). Ez közelebb áll a *kocsános tölgyhöz*, de ettől eltér abban, hogy a *rügpikkelyek élei szöszösök, levélnyelei tövükön dagadtak*; mindkét sajátság a magyar tölgytől származik, ugyszintén az a *főkülönbség* is a kocsános tölgygyel szemben, hogy a *kupacsok pikkelyei laposok*, megnyultak, szélesebb szürke alapjuk odaszorul, továbbá *czimetsárga hosszukás nyelvük pongyolán álló*, mint a magyar tölgynél.

Termése majd rövid, majd hosszú, 30—40 mm-es csomán ül. Előfordul Arad, Hunyad megyében és a volt Bánságban.

2. A *Hainald-tölgy* (*Qu. Haynaldiana* Smk.). Ez a korcs a magyar tölgyhöz áll közelebb. A *levélnyelek* az előbbiénél még *rövidebbek* s attól eltérően *kissé borzasak*, a *levél fonáka* is a főerek mentén szőröktől *borzas* s az *érvök* többé-kevésbé *pehelyesek*. A *kupacs pikkelyek* aljukon szintén laposak, szürkék s végük felé megnyuló, *pongyolán álló nyelvekké* keskenyednek ki, mind a magyar tölgyre emlékeztető sajátságok. A *levélnyelek* tövükön még *dagadtabbak*, mint az előbbi korcsnál. Ennek termése is majd rövid, majd egész 3 cm hosszú csomáju.

Elterjedése ugyanaz, mint az előbbié.

3. A *Tabajdy-tölgy* (*Qu. Tabaydiana* Smk.). Ez a Tufa-tölgygyel ellentétben a *kocsántalan tölgyhöz áll közelebb*, amit a leve-

lek alakja és hosszabb nyele világosan elárul, mely *nyél* főképp fiatal korában *meredt szőröktől ritkán borzas* (magyar tölgyjelleg).

A levélkanyarok öblösödése mind a három korcsnál szintén a magyar tölgytől vett sajátosságok.

A levél fonákjának szőrözete, a kupacspikkelyek pongyolósága itt is előfordul.

A termés a Tabajdy-tölgynél csoportos, igen rövid csumájú, vagy egészen csumátlan. Terjedésköre az előbbiekével megegyezik.

Szükségesnek tartom most már a fentiek elmondása után s tekintettel e korcsok gyakorlati alkalmazhatóságának rendkívüli fontosságára intéző köreinket — egy új korszak felé hajló átalakulások küszöbén — a cselekvés megindítására a tölgykorcsok tekintetében is felkérni s erre nézve a következő javaslatot tennem:

1. Bizassék meg Simonkai Lajos dr., nyug. budapesti főgimn. tanár, a tölgykorcsok s fajták felfedezője és legalaposabb ismerője a tölgyfajtáknak s korcsoknak a helyszínén való kijelölésével az egész országban.

2. Osztassék be melléje az erdészeti főiskola vagy a kísérleti állomás egyik adjunktusa és a gyakorlati szolgálat terén működő egy erdészeti szakember.

3. E három egyén együttes működésével megállapított tölgyesek megfelelőleg kezeltessenek, hogy makktermésre minél alkalmasabbá tétessenek.

4. A gyűjtendő makk a jellegzetes helyekre erdősítés céljából vettessék el vagy csemetéjük ültetessék ki.

Itt külön megjegyzendőnek tartom, hogy a baranyabellyei főhercegi uradalomban egy 28 éves Qu. tardissimából mesterséges uton keletkezett fiatal erdő létezik már, mely a megfigyelések közé lehetőleg szintén felveendő volna.

Ezt kívántam csak egész vázlatosan javaslatba hozni oly célból, hogy az a hivatott körökben meghallgatásra találjon s az ige testté váljék.

Befejezésül még megjegyezni kívánom, hogy a hazai viszonyaink között oly fontos szerepet játszó magyar tölgyet erdészeti köreinkben már jóval előbb ismerték, mint a növénytudósok. Ez utóbbiak Kitaibel nevével kapcsolatosan 1814-ből ismertetik először Qu.

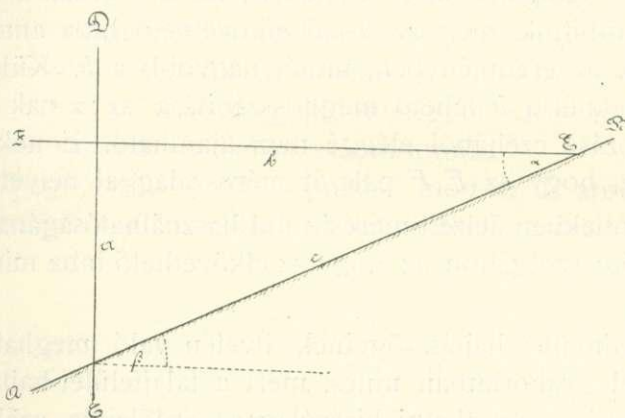
conferta név alatt; holott Demelmaier Honorius, temesvári erdőmester már 1764. febr. 28-án a bánsági kormányzósághoz intézett jelentésében oláh *Girnicza* nevén ismerteti. (L. Magyar erdészeti oklevéltár II. kötet 219. lap.) Itt a cser, kocsános és kocsántalan tölgy ismertetése után megemlíti, hogy ezeken kívül még egy különös tölgyfaj fordul elő a *lippai és lugosi hegyoldalakon* (tehát ugyanott, hol most), mely *Girnicza* elnevezés alatt azon a vidéken (mint most is) nagyon ismeretes, mely a kocsános tölgyet szilárd-ságra, finomságra és fehérségre nézve még jóval felülhaladja és így megérdemli, hogy mint épületi fát különös figyelemben részesítsék őt is.

A talajfelület hajlásszögének egyszerű mérőmódja.

Irta: K. Bogdán Géza.

A trigonometria azon ismert alaptétele, hogy a derékszögű háromszög egyik hegyesszögének tangense a szemben levő és a mellette fekvő befogók hosszúságainak arányszámával van megadva, a földfelület hajlásszögének egyszerű megállapítására vezet.

1. ábra.

Ha a talajba β hajlásszög (1. ábra) meghatározása végett megállapított AB vonal egy pontjában egyenes pálczát (CD) szurunk